

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Christian Stenz

INDHOLD :

Jens Frost: Gamle japanske Pragtrustninger

Erik Bondo Svane: Hütten Bjerge

J. Smith: En gammel urmagerslægt i Ballum

Jens Holdt: En gemt pennetegning af Åbenrå kredsdays medlemmer i året 1889

Olav Christensen: Haderslev bys første skarprettere

Svend Petersen: Et sagn om Kværn kirke i Angel

H. C. Jøns: »Du büss Kropperbusch noch ni vörbi«

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

GRAM

KOLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Thisted

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

KURANSTALTEN
Gl. Skovridergaard
IB KRISTIANSEN
KULÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLÅNG
PROSPEKT
TLF. 314
313

Haslev Gymnasium

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Frocontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

C. Andresen

AABENRAA

Telefon 3333

Jern- og Staalforretning

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S

HØJER

*

A/S Dansk Kødekstrakt Co.

Aabenraa

Tlf. 2909

Støt

De sønderjydske Indsamlinger

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Træløst - Bygningsartikler

Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Graasten Bank A/S

Kontortid 9-12 & 2-4

Lørdag 9-1

GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 - Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

A/S Sønderjydsk

Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Støt

Annoncørerne

Gamle japanske Pragtrustninger

Ovenstaaende Billede viser gamle japanske Hærklæder: Pragtrustninger, som japanske Krigere iførte sig til Fest. Til Krig har de næppe kunnet bruges. De er meget sjældne nu, men Aabenraa Museum har fem saadanne Rustninger, som er hjemført af Aabenraa Sø-mænd og skænket til Museets Samlinger.

Jens Frost.

HÜTTEN BJERGE

Af Erik Bondo Svane

Hütten Bjerger ligger mellem Slesvig, Eckernförde og Rendsborg, men uden for den direkte Rute mellem de to Byer. Bjergene minder om Egner ved Himmelbjergene; begge har den samme Vekslen mellem Søer, Dale og høje Bakker med Bøgeskove ved Foden og Lyng paa Toppen, hvis der da ikke er plantet Naaletræer. Her er rig Lejlighed til at foretage afvekslende Ture til Fods; og ganske pragtfuldt er her i Sensommeren, naar Lyngen blomstrer, Skoven begynder at falme, og Luften bliver høj og tynd.

Fra Slesvig kommer man hertil over Flækkeby. Efter at Aaen er passeret, drejes mod Syd over Göteby til Hummelfeld, hvorefter man følger den vestlige Vej til Hütten; man har hele Tiden fulgt Aadalen langs store Enge med Udsigt til Bakkerne mod Vest.

Navnet Hütten stammer fra de Glasværker, som fandtes her i Middelalderen; de har givet Navn til Godset Herren-Hütten, den nuværende Hüttenhof, samt til Navnet Hütten Herred og Hütten Bjerger. Hütten Kirke ligger idyllisk i en Lavning; den var indtil 1881 en interessant, 2-skibet Kirke fra Fr. I.'s Tid (sml. hans 2-skibede Sal paa Gottorp); da ødelagdes den ved Restaurering og mistede bl. a. sine Hvælvinger. Fra dette Aar stammer Taarnet. *Johan Kunckel*, Opfinderen af det rubinrøde Glas og Opdageren af Fosforet, er født i Hütten 1630.

Fra Langenkamp ved Hütten-Damendorf Station er en smuk Udsigt.

Fra *Eckernförde* kan man komme til Ascheffel enten med Jærnbane eller ad Landevejen.

Fra Eckernförde tager man mod Syd ad Strandvejen. Jærnbanen passeres; så mod Vest over Vindeby, oprindelig en Landsby, senere Gods.

Paa Vindeby boede fra 1800 til 1821 Digteren Grev Christian Stolberg, en varmtførende Ven af Damark, dets Natur og Digtning. Hans Hustru Louise var Søster til de berømte Brødre Christian Ditlev og

og Johan Ludvig Reventlov. Saa udpræget cosmopolitisk hun end var, bevarede hun en varm og dyb Kærlighed til sit Fødeland, fulgte opmærksomt Brødrenes Reformarbejde og tog Del i Fædrelandets Ulykker 1807—14.

Man nyder Udsigten ud over Noret og drager videre til Østerby og derfra mod SV. til Hütten og mod Vest til Ascheffel.

Ascheffel

I Ascheffel ligger Præstegaarden til Hütten Kirke. Endvidere den gamle Papirmølle, grundlagt 1633 af Hertug Fr. III.; indtil for faa Aar siden fabrikeredes her Indpakningspapir. I Nærheden er der Fiske-damme.

Da den danske Hær i 1848 havde besat Sli-Dannevirke-Linien, opstilledes en Dragonfeltvagt paa 16 Mand i den sydlige Udkant af Ascheffel. Den 18. April om Aftenen, da Fristen for Antagelsen af General Bonin's Ultimatum var udløbet, blev Feltvagten pludselig overfaldet af en Friskare paa 60 Mand; det lykkedes kun 4 af vore Folk at redde sig.

Den gamle Kro er nok et Besøg værd.

Her holdtes den 24. Juli 1862 Fest for vore Studentsangere, der var kommet kørende fra Fahrdrorff paa Vogne, Omegnens Bønder havde stillet til Raadighed. I Ascheffel modtoges de med Begejstring og overøstes med Blomster af Byens unge Piger. Ved Festen i Kroen udtalte Herredsfoged Blauenfeldt, at „i Hütten Herred kendte man kun een Fane, Dannebrog, og kun een Konge, Fr. VII.“ og Bønderne bekræftede højlydt hans Ord, hvorefter Kongens Skaal under Jubel blev drukket.

Festen havde vakt stor Glæde blandt Bønderne, der senere sendte Studentsangforeningen en Takkeskrivelse, hvori de udtalte, at de ved Mødet havde erfaret, at man trods forskelligt Sprog kan leve en-drægtigt sammen. Da Laurits Skau hørte herom, skrev han: „Navnlig har det i højeste Maade forbaavset mig, at Studenter og Bønder kunne fraternisere med hinanden, og at sidste endog leverede Vogne, saa at der kunde holdes Folkefest paa Hütten Bjerge Det er den rigtige Taktik at føre Krigen midt i Fjendens Land; kun stedse mere Syd paa, indtil Ejderen, saadan bør det være“.

(Se Dr. Hjelholt i Sdj. Aarb. 1929 pag. 164).

Udflugter i Hüttenbjergene

Mod Nord kommer man gennem Krumland Skovene. I Skovridergaarden, der passeres efter en ca. 20. Min.'s Gang, fødtes 1852 General-løjtnant V. Gørtz, der spillede saa stor en Rolle under den første Verdenskrig. Vejen drejer mod Vest, og man kommer forbi det 74 m høje Tütenbjerg. Derefter gaar det mod Syd over en 83 m høj Banke og i S. Ø. Retning tilbage til Ascheffel.

Mod Vest følges Landevejen, der fører til Breckendorf; man kom-

mer over Scheelsberg, det højeste Punkt i Sydslesvig (106 m), men fuldstændig tilvokset med Graner. Helt anderledes er Hedeberget, en interessant, buetformet Rygning, lyngklædt, men med Birke ved Foden, hvorfra der er Udsigt over Østersøen. Fra Landevejen bøjer en Vej mod Syd til den dybe Rammsø og Immenberg (82 m). Fra dette interessante Parti gaar man tilbage til Landevejen og mod Vest til Breckendorff (omtales 1196 i et Brev fra Knud VI. til Michaeli Kloster i Slesvig) og vender tilbage til Ascheffel med Jernbane.

Med Jernbane tager man til Breckendorf, derfra mod Syd over Langenberg, Mooshörn, Steinsieken til Stenten Vandmølle fra 1795, overgroet med Vedbend; Traktørsted.

Stentemølle er kendt for den Fægtning, som udkæmpedes her den 8. August 1850. 2' og 4' Brigade var om Morgenen brudt op fra Dannevirkestillingen, havde okkuperet det Syd for liggende Terræn og var nået frem til Sorgaaen paa Strækningen fra Chausseen til Bisten Sø, Syd for hvilket Vandløb Slesvig-Holstenerne havde taget Stilling.. Formaålet med Operationen var dels at skaffe Hæren Hø og Halm fra de okkuperede Landsbyer, dels at indhente Oplysning om Fjendens Styrker; der maatte derfor kun foretages *Skinangreb* paa de besatte Pas. Kompagniet Hammeleff af 6. Reservebattaillon var rykket frem ad Vejen fra Stensiek og stødte ved Stenten Mølle paa Fjenden, som blev kastet tilbage og — paa Trods af Instruksen — forfulgt ind i Durensted Skoven. Her faldt Kaptajn Hammeleff. Slesvig-Holstenernes Reserver var imidlertid rykket frem, hvilket i høj Grad vanskeliggjorde Tilbagetoget over Passet. Da Brigaden efter endt Furagering Kl. 12,30 vilde trække sig tilbage, naaede Ordren for sent frem til 2' Jægerkorps, som stod paa venstre Fløj nær Bisten Søen. Korpset kom herved i en farlig Situation, idet Fjenden rykkede frem over Stentemølle og angreb det i Flanken. Vort Tab var 18 døde, 63 saarede og 5 Fanger; Fjendens var kun paa 20 Mand. Aarsagen til vort store Tab var, at man paa Trods af Instruksen havde foretaget virkeligt Angreb paa de fjendtlige Skandser.

Vejen vi kom ad, følges videre mod S. Ø. gennem Skoven; noget senere deler Vejen sig. Man bliver paa Duvensted Vejen(den højre Gren), dog ikke ret længe, idet man drejer ind ad en Sti til venstre, ad denne tværs igennem Skoven til Vejen paa den modsatte Side; denne følges mod N. Ø. (til venstre) og danner snart et Knæk. Her i Skovens Udkant findes en dansk Krigergrav (Jens Christensen, Egeløv, falden ved Stentenmøllen 8. 8. 1850).

Vejen følges videre nordpaa mellem Ahlefeldt Hegn paa venstre og Bisten Sø paa højre Haand. Slottet Friedrichshof passerer.. Det erhvervedes 1835 af Prins Frederik af Hessen til hans Hustru Baronesse v. Lilliencron. Chr. IX. har som ung ofte opholdt sig her hos sin Morbroder. Hovedbygningen er opført af Prinsen, der ligeledes har anlagt Parken. Prinsens Vaaben ses paa Gavlen mod Haven.

Det gaar atter nordpaa til Ahlefeldt; herfra fører en Sti i N. Ø. Retning til Askebjerg; paa Vejen kommer man gennem Sølvbjergene, et Bakkeparti, dækket af en vidunderlig Bøgeskov. Fra Askebjerg (97 m) er en bedaaende vid Udsigt over de skovklædte Højder, hegnede Marker, helt til Slesvig, Kiel og Rendsborg, ud over Sliens bugtede Strøm og Østersøens blaa Vande. I klart Vejr skal mindst 20 Kirker kunne tælles. Stedet benyttes ofte til Gymnastik- og Folkefester. Forfriskninger serveres. Her staar Bismarck-Statuen, der tidligere havde Plads paa Knivsbjerg i Nordslesvig. Men lad os i Stedet for mindes den 24. Juli 1862, da de danske Studentersangere sang de danske Fædrelandssange for en stor Skare loyale Bønder fra Omegnen, medens Dannebrogvejede over Askebjerg.

Vi søger igen mod Nord til Ascheffel. Her i Nærheden ligger Brammerberg og Helldell, den hellige Dal, omgivet af bratte Skrænter, hvorfra talrige Kilder vælder ud.

Vejene til Hütten Bjerge vest fra

Fra Slesvig tager man mod Syd over Bustrup-Dæmningen til det Sted hvor Chausseerne fra Eckernförde og Rendsborg mødes; den sidste vælges, men forlades snart efter, idet man drejer til venstre ad den gamle Rendsborg Landevej over Vedelsvang, forbi Kongshøj, over Øvre Selk og videre mod S. Ø. Egnen er meget rig paa Sten, derfor er der talrige Stengrave, hvoraf dog flere er tømte. Der fortsættes til Breckendorf, hvorfra man drejer mod Øst tværs over Bakkerne til Ascheffel.

Fra Rendsborg tager man gennem Forstaden Büdelsdorf over jævnt bakket Terræn med store Moser til Neu Duvenstedt. Her drejes til højre mod Wittensøen med den lille Landsby Bünsdorf; paa Kirkegaarden hviler en dansk Soldat, falden ved Stentenmølle 8. 8. 1850; i samme Grav som en slesvig-holstensk.

Turen fortsætter gennem Neu Duvenstedt og videre mod Vest over Duvenstedt Bakkerne med Udsigt over Wittensøen til Stentenmølle og sluttet med det sidste Stykke til Ascheffel.

Efterskrift

I 1949 oprettedes en dansk Skole i Ascheffel. Den besøges for Tiden (Okt. 1951) af ca. 30 Børn.

Kr. Himmelfartsdag 1950 holdtes et stort Ungdomsstævne i samme By, hvori — som en Fortsættelse af Mødet i 1862 — danske Studenter fra Kiel og København deltog.

C. S.

En gammel urmagerslægt i Ballum

Af J. Smith

Foranlediget af Hejsselberg Paulsens Artikel: Det gamle slesvigske Urmageri og dets Udøvere i Sdj. Mdsk. Nr. 10 tillader jeg mig at give nogle faa Oplysninger om en gammel Urmagerslægt i Ballum. Den har været Urmager og Guldsmed i Ballum i tre Generationer og kan forfølges to Generationer længere tilbage. Den sidste Udøver af Faget var min Morfader Jonathan Nielsen, født i Bodsbøl 2. 9. 1811, død sstds. 14. 7. 1905, hans Fader var Niels Thyssen Mikkelsen, født i Bodsbøl 26. 3. 1762, død 11. 4. 1840. Han var Søn af Mikkell Lauridsen. f. i Bodsbøl 26. 7. 1730, død 28. 8. 1792. Medens han betegnes som Guldsmed, kaldes hans Fader Lauritz Lauritzen i Bodsbøl Smed, han er døbt 29. 7. 1697, død 26. 3. 1752. Dennes Fader var Laurits Boysen i Husum (Ballum S.), om hvem der ikke haves yderligere Oplysninger.

Min Bedstefaders Slægt skal have boet i det samme Hus i Bodsbøl i tre Slægtled. Jeg har ikke hørt noget om, at min Bedstefader har lavet „Bornholmer“ Ure.

Naar jeg var i Besøg hos ham i Ferien, hændte det, at han fortalte nogle Smaatræk fra sin første selvstændige Virksomhed, det meste af det har jeg glemt. Ligeledes fortalte han enkelte Træk fra sine Forfædres Virke. De havde delvis været selvlærte. Særlig en af dem var meget dygtig til at forfærdige Værktøj. Han havde hørt, at der i Møgeltønder boede en Urmager, som havde en Drejebænk, den holdt han skjult for alle nysgerrige Blikke. Min Farfader vilde gerne se den for at efterlave den. Han fandt paa Raad. Han ødelagde et Hjul i sit Lommeur, og gik saa til Møgeltønder for at faa det repareret. Urmageren maatte saa tage Drejebænken frem for at reparere Hjulet. Medens han gjorde det, indprentede min Forfader sig alle Enkeltheder i Maskinen. Da han kom hjem, kunde han efterlave Maskinen. Han kunde nu udføre sit Arbejde med større Nøjagtighed.

En gemt pennetegning af Åbenrå kredsdays medlemmer i året 1889

Af Jens Holdt

Den kendte danske forkæmper fra udlændighedstiden, gårdejer Rasmus Clausen af Smedager, i Bjolderup sogn (1841-1909) sad fra 1874 til 1903 i Åbenrå kredsday. Sammen med Nis Callesen, Lerskov, og Jørgen Iversen, Svejrup, dannede han det trekløver, som i en år-række bestemte det danske mindretals kurs i denne forsamling. Clausens gode hukommelse, lovkyndighed og slagfærdighed i debatten forskaffede ham almindelig respekt, også indenfor den tyske fraktion, som den nye prøjsiske kredsordning af 1888 — ad valggeometrisk vej — nu havde skaffet flertallet i kredsdayen, hvor storbønderne dominerede herefter; Sprogforeningens almanak har i sine første årgange bragt adskillige små satiriske rim fra Clausens hånd. Blandt hans efterladte papirer findes det her gengivne fordringsløse rim om kredsdayens forskellige medlemmer, der var valgt den 6. november 1888. Af forståelige grunde var poemet naturligvis kun tænkt privat at skulle more vennen og arbejdsfællen Jørgen Iversen. Lad det i dag blive almindeligt kendt som et stemningsbillede fra den danske front dengang — uden iøvrigt med nogen tilsigtet brod mod nogen af de portrætterede. De tilhører i dag historien, som skal være vor læremester. Nogle biografiske noter, så vidt de har kunnet skaffes, tilføjes til orientering.

Naar jeg herved en lille Pennetegning Dig tilsender
Af det „Selvstyrelsens Organ“, vi alle saa godt kjender
Af Navn som Aabenraa Kredsday (jeg er dog ikke fri
Selvstyret at holde for Bedrag, Navnet for Ironi),
Saa haaber jeg, at Du min store Møje ret paaskjønner
Og med din Anerkjendelse mit Digtetsnille lønner.
Ei ikke altid falder det jo i en Digtets Lod,
At man vil anerkjende ham, nei lige tværtimod,
Han ofte Utaak faar, maa i det sure Æble bide,

At man for hans Anstrengelser ham ingen Tak vil vide.
 Saa er jeg meget bange for, det vilde mig og gaa,
 Naar alle Kollegaerne min Pennetegning saa.
 Jeg frygter meget for, man svært tilbøilig være vilde
 Mig min store Møie og mit Vid at optage ilde.
 Til dig jeg uden mindste Frygt betror, hvad til Gammen
 For os begge to min Vittighed har faaet smurt sammen;
 Thi den Takt tiltror jeg Dig, at Du med Lethed vil forstaa,
 At sligt Produkt af min Poesi med Omhu skjules maa.
 Nu uden Omsvøb, uden mere Snak vil jeg skynde
 Mig med disse Pennetegninger at paabegynde.
 Som det jo billigt er, som Billighed Du da finder nok,
 At først begyndes maa med de „Monopolisieretes“ Flok.
 At endelig den „tyske Kunst“ os Danske overvandt,
 Er ingen Ære just for dem, som slige Rænker spandt.
 Dog til vor store Trøst vi ved, at ei Evne og Forstand
 Ved Magtsprog og ved Lov efter „Reinertrag“ fordeles kan.
 Jeg nok da tør paastaa, uden Sandhed at forvandske,
 At med Tysken hamle op kan nok de dumme Danske. —
 Jeg nu begynder Portrætterne eet for eet at tegne.
 Dem allesammen i Ærbødighed vil jeg dig tilegne.
 En saadan Ære vistnok Du aldrig før har fundet,
 Skjøn derfor rigtig paa den Ven, Du i mig har vundet.

Hr. Uskar¹⁾ er en stout Person,
 Som gjerne kaldes vil Baron.
 Som en Tyskhedens Pioner
 Han iblandt Folket her sig teer,
 Og for at fremme ret den Sag,
 Han skjænker Skolen sorthvid Flag.
 En saa fin Herre helst Enhver
 Af os ei kommer altfor nær.

Hr. Henriksen²⁾ han kroer sig,
 Som var han næsten Konge lig,
 Man siger og han Konge er,
 I Bested Sogn for ham Enhver,
 Som i hans Rækkehvite staar,
 I Ydmyghed sig bukke faar.
 Af Herskelyst har vist den Mand
 Nok mer paa Lager end Forstand.

Hr. Ohlsen³⁾ gammel er og graa,
 Mit Vid ham derfor skaane maa;
 Hans store Lyst er, ved vi dog,
 En rigtig stiv Jamaika-Grog.

Forstanden hans er saa tilpas,
 Ei just dermed han gjør stor Stads,
 Han er Kreds dagens Senior,
 Slaar ei om sig med mange Ord.

Den Mand, som er fra Rinken⁴⁾,
 Vist mere indbildsk er end viis.
 Man vil fortælle, at hans Vid
 Er mindre end hans Selvtillid.
 Dog af den Sort man ofte blandt
 Vore Hjemmetyskere fandt;
 Men saa man dem rigtig efter,
 Fandtes sjælden store Kræfter.

Af unge Bruhn⁵⁾ fra Skovbølgaard
 Man ikke stort at høre faar.
 Og aldrig nogensinde fik
 Man Øie paa hans Statsmandsblik.
 Maaske han er saa indsigtsfuld,
 At tale er Solv, tie Guld.
 Det er derfor just ei saa let
 Paa Prent at tegne hans Portræt.

Om Suhrberg⁶⁾ ved jeg ingen Ting;
Som gives kan poetisk Sving.
Dog ved jeg, Iversens Blyant
Forleden Dag hans Lighed fandt
Med Luftens Proletarier,
Som Spurven kaldes kan især.
Kan ei Manden jeg berømme,
Vil jeg ham ei heller dømme.

Hans Clausen⁷⁾, Kolstrup, er en Mand,
Som paa sin Avling har Forstand,
Men om han i Udvalget er
Den Mand, som kan sin Plads især
Ved Fremragenhed udfylde,
Jeg Dig derom Svar vil skyldde.
Dog tror jeg, han helst beslutter,
At med Penge man ei rutter.

Hr. Haberkorn⁸⁾ den Skovens Mand
Er gandske fremmed i vort Land,
Og for vore Folkeskikke
Har det rette Syn han ikke.
Bønderne sig svært beklage,
At han er den største Plage.
Dog „Storbønderne“ med Glæde
Gav imellem sig ham Sæde.

Hr. Vreden⁹⁾, man det beklager,
Stedse er til Kolstrups Plage,
Efter præisiske Manerer
Gjerne han den anekterer.
Af ham man let kan Indtryk faa,
At han paa alt sig vil forstaa.
Om han paa alt dog har Forstand,
Derom med Rette tvivles kan.

Hr. Paul¹⁰⁾ er Byens Matador,
Som om sig slaar med store Ord.
Han er en vældig Patriot,
Han Dansken ønsker intet godt.
Dog hvordan end er Mandens Id,
Af første Sort er ei hans Vid.
Man siger jo i Aabenraa:
„Med Paul ei nøie tages maa“.

Lorentzen¹¹⁾ han er, tror jeg nok,
Den, som af Byens hele Flok
Vistnok mindst vil Dansken hade;
Men det er dog Jammerskade,
At han deri søger Ære,
Iblandt Tysklands Flok at være.
Blot lidt mere Ben i Næsen
Hæve vilde vist hans Væsen.

Om Offersen¹²⁾ kun ved jeg et,
Hans Væsen er saa smidigt glat.
Iøvrigt jeg fortier ei,
Han synes mig paa gale Vei.
Thi den, som stammer fra Norge,
Bør ei Plads hos Tysken borge;
Med sine danske Landsmænd fast
Han maatte jo staa Last og Brast.

Hr. Neumann¹³⁾ han er klog og snild,
Opfyldt han er af hellig Ild,
For i Kamp sin By at hytte
Fra at vorde til et Bytte
For Borgermestrens Graadighed.
Vistnok til sin Raadighed
Han har havt Evne og Forstand —
Gid han den vel anvende kan. —

Hr. Bjørnsen¹⁴⁾ han er glad og fro,
At endelig han dog kan bo
I Læ af det sorthvide Flag.
Paa Modersmaal han kaster Vrag.
Hans største Glæde det er Tysk,
En Vederstyggelighed Jysk;
Dog tror jeg, Manden har Forstand,
Blot han den bedre bruge kan.

Nu kommer de, som alle Tolk
Skal være for vort stakkels Folk,
Den undertrykte Nation,
De er nu mindste Fraktion.
At de, som udgjør mindste Tal,
Det hele Folk beherske skal,
En slig Uret udføres let,
Hvor Magten bleven er til Ret.

Først føres frem vor Ven Jens Brink¹⁵⁾,
Han næsten dels er mer end flink;
Han som de fleste Folk fra Løit
I Veiret sætter Næsen høit.
Mer end vel strengt nødvendig var,
Han til „sin Næse“ Hensyn tar,
Forresten er af Hjertelav,
Saavidt jeg ved, han god og brav.

Jeg kjender Jorgen Iversen¹⁶⁾
Som en brav og trofast Ven,
Og er end liden kun hans Krop,
Saa kan han dog let hamle op
I Vid og Evne og Forstand
Selv med Kredsdagens største Mand.
Han er, det tør jeg sige højt,
Vel nok saa god som een fra Løit.

Nu kommer Raden til Mathies¹⁷).
Og han er baade klog og viis;
Han Fabrikater lave kan,
Som sløver Evne og Forstand.
Dog tror jeg nok, jeg tør paastaa,
Med Maade hos ham drikkes maa.
Kort sagt, jeg Eder siger, at
Han er en trofast Kammerat.

Om Peter Jensen¹⁸) nok jeg tror,
Han har Forstand paa Kaal og Roer,
Samt hvorledes med Nytte
Man Piletræet kan udbytte.
Om Evnen hans som Kredsmand
Jeg ingen Mening have kan.
Dog om ham ved jeg sikkert nok,
Han svigter ei den „lille Flok“.

Om ham, som er fra Hellevad¹⁹),
Der ved jeg næsten ikke, hvad
Jeg sige tør om hans Person.
— Helst tar jeg Reservation —

Thi mod ham der føres Klage,
At han mele vil sin Kage,
Og tit saa smaat der yntes om:
„At han er mindre dum end from“.

En Ting mig høilig har fortrudt,
At Callesen²⁰) man har udskudt.
Alligevel han billigvis
Fortjener, at jeg til hans Pris
Et Vers ham ofrer og især.
Vi kjender agter jo hans Værd.
Han selv vist ogsaa derom ved
Mer end vi andre god Besked.

En Maler falder det ei let
At lave af sig selv Portræt.
I Folkenissevittighed
Kan Clausen sige hver Besked.
I denne Genre næppe han
Har i Kredsdagen Ligemand.
Hvorvidt den Evne er af Værd,
Den Ting nok lidt omtvistet er.

Som stor Beskedenhed Du mig tilregner vist,
At jeg har ventet med mig selv tilsidst.
Du, som mig kjender, vide maa jo bedst,
At af den Tølper, som saa langt i Vest
Maa nøies med at pløie i det bare Sand,
Paa Allehaande man sig belave kan.
Desværre jeg bekjender til hans Skam,
Let Drillelysten løber af med ham;
Kritiken, ved Du, er ham strax tilrede,
Hans bedste Venner sig i Vaande vrede,
Naar saadan udi al Gemytlighed som Skive
Han for sit Vid saa ofte lod dem blive.
Dog mener han slet intet Ondt dermed.
Han høist ugjerne Næsten gjør Fortræd.
Hvad Du nu om ham haver end for Tanker,
Husk paa! vi alle har jo vore smaa Skavanker.
Du sagtens derfor gjør ham nok den Glæde,
At dække til hans Feil med Kjærlighedens Klæde.

Lille Jørgen, velbekomme!
Naar Du disse Retter nyder;
Jeg betvivler ingenlunde,
At de nok Din Gane fryder.

Maaske Du de lækre Sager
Bedre havde villet smause,
Naar jeg havde dem anrettet
Med lidt mere pikant Sauce.

NOTER:

¹⁾ Raphael P. P. von Uslar, 1853—1931, født i Mexico, ejer af Buskmose i Rinckenæs sogn 1885—1905, amtsforstander og kredsmedlem 1889, landråd i Åbenrå 1895—1913, kunne „vise vand“ og blev i den anledning officielt sendt til den tyske koloni i Sydvestafrika.

²⁾ Jep Hinrichsen, 1845—1912, ejer af Tannenhof i Bedsted sogn, amtsforstander landdagskandidat 1893—1903, aspirant til landrådseembedet.

³⁾ Hans Christoph Ohlsen, 1810—92, født i Angel, ejer af Ladegård i Kværs sogn, moderens hjem, gift med en datter af provst Asschenfeldt i Flensborg.

⁴⁾ Jørgen Hinrich Jacobsen, ejer af Benniksgård i Rinckenæs sogn, solgtes af sønnen 1905 til et kloster i Hannover.

⁵⁾ August Arend Bruhn, 1854—1922, ejer af Skovbølgård i Felsted sogn.

⁶⁾ Carl Theodor Suhrberg, ejer af Koldmose i Holbøl sogn.

⁷⁾ Hans Jørgen Clausen, 1814—1900, ejer af Kolstrupgård ved Åbenrå.

⁸⁾ Hugo Christian Haberkorn, 1848—1922, skovrider i Åbenrå skovdistrikt, sydfra.

⁹⁾ Adolph Vreden, født 1846 i Honnef ved Rhinene, borgmester i Åbenrå 1882—98.

¹⁰⁾ Paul Davidsen, 1833—1900, skibskaptajn i Åbenrå.

¹¹⁾ Jürgen Lorentzen, 1845—1913, storkøbmand i Åbenrå.

¹²⁾ Hans Offeresen, 1852—1922, af norsk slægt, tobaksfabrikant i Åbenrå.

¹³⁾ Hans Neumann, 1827—1908, gårdejer i Kolstrup ved Åbenrå.

¹⁴⁾ Marcus Bjørnsen, 1834—1901, gårdejer i Undelev, Holbøl sogn, af nordslesvigske præsteslægt.

¹⁵⁾ Jens Brink, 1836—96, gårdejer i Løjt Kirkeby.

¹⁶⁾ Jørgen Iversen, 1838—1923, gårdejer i Svejrup, Feldsted sogn.

¹⁷⁾ Mathias Petersen, gæstgiver og brændevinsbrænder i Petersborg, Uge sogn.

¹⁸⁾ Peter Jensen, 1845—1928, gårdejer i Tombøl, Feldsted sogn.

¹⁹⁾ Christian Christiansen, 1842—90, født i Flensborg, parcellist og kommuneforstander i Hellevad.

²⁰⁾ Nis H. Callesen, 1837—1922, ejer af Lerskov i Øster Løgum sogn.

Haderslev bys første skarprettere

Af Olav Christensen

Til købstædernes embedsmænd hørte i fortiden til helt op i det nittende århundrede skarpretteren. Navnet skarpretter kan føres tilbage til middelalderen, men betegnede dengang kun den mand, der skulle udføre halshugning, medens andre dødsdomme, hængning (for uærlige) eller partering og stejling (for kvalificerede), blev fuldbyrdet af Bøddelen, som var skarpretterens medhjælper. Medens bøddelen hørte til samfundets udstødte og foragtede personer, hvilede vanære ikke på skarpretteren, der ikke kom i umiddelbar berøring med den

domfældtes legeme, hverken før eller efter dommens fuldbyrdelse, men kun skulle udføre selve dommen, hvorefter det videre fornødne blev foretaget af hans medhjælpere. Skarpretteren måtte dog også finde sig i mange ydmygelser; man nægtede ham således borgerret, han måtte bære en særlig dragt og indtage en bestemt plads i kirken, kroen og ved de offentlige fester. Efterhånden fik skarpretter og bøddel dog samme betydning, idet den samme person påtog sig de forskellige hverv, hvad også gælder for de kendte skarprettere fra Haderslev.

Den første skarpretter i Haderslev, vi har oplysninger om, hed Georgius, han blev myrdet i 1609¹⁾.

Det næste navn, vi støder på i kilderne, er Martin Hintze, der kom på kant med bystyret. I en den 16. juni 1638 dateret erklæring²⁾, der er underskrevet af Martin Hintze med forbogstaverne M. H., får vi nærmere oplysning om de forhold, der førte til hans afskedigelse. Erklæringen oplyser, at Hintze, da hans medhjælper i Haderslev havde myrdet skarpretteren fra Kolding, var blevet mistænkt for mordet og arresteret. Da han imidlertid må indrømme året før i oktober måned at have slået vinduerne ind hos en række borgere, afpresset borgerne betaling for rakkearbejde og også på anden måde at have forsyndet sig, så må han erkende, at det ikke har været ubilligt, at han har siddet fængslet eller, at han straffes med sin afsked og sammen med hustru og barn at måtte forlade byen, amtet, ja endog nabobyerne for aldrig mere at måtte antræffes eller sætte bo (bet retten lassen) her. Han lover desuden ikke at ville hævne sig på byens øvrighed, det være sig borgmester og råd eller andre, hvorefter han slutter erklæringen: „so wahr alls mich Gott helffe und sein heiliges wortt“.

Hintzes efterfølger bliver mester Hans Beseler, for hvem en kopi af ansættelsesbrevet er bevaret³⁾. I dette, der er udstedt den 7. september 1639, får vi oplysning om den betaling, der skal ydes skarpretteren for de forskellige ham påhvilende hverv. Den årlige løn sættes til 40 mark, hvori er medregnet 6 marks fængselspenge (Stockergeld), samt fribolig og en syd for byen beliggende kålgård, der skal anlægges og vedligeholdes af byen. Han kan desuden hvert halve år til påske og michaelis af hvert hus kræve pligtpenge (Pflichtgeld) med 1 skilling og af hver bod og kælder 1 seksling samt af hvert læs kål (Foeder Kohlen), som købes af indbyggerne, ligeledes 1 seksling. For det egentlige bøddearbejde skal der betales for hver fuldbyrdet dom, nemlig for en henrettelse

med sværdet	3 mark lybsk,
med strikken.	3 gylden,
ved hjulet	6 mark lybsk,
ved bålet	6 mark lybsk,

hvortil kommer en kande vin. Han skal

for at hensætte en i gabestokken have 2 mark,
for tortur (so oft Einer torquirt und gepeinigt wird) 1 gylden
og endelig skal der for rakkerarbejdet med at fjerne selvdøde kreaturer
ydes ham følgende betaling:

for en hest, ko eller okse, der er døde i stalden, foruden huden

»drankgeld« 4 skilling lybsk
for et får 4 skilling,
for en ung kalv 8 skilling,
for et svin 6 skilling og
for en hund eller kat 4 skilling.

For rensning af nødtøftshusene (die heimbliche gemächern) og bortfjernelse af det udrensede skal han have en passende godtgørelse.

Til gengæld for disse ydelser lover Hans Beseler, at han tilbørligt vil efterkomme sit embeds pligter og forholde sig sådan, at der ikke skal høres klage over ham.

Hans Beseler får i august 1641 kongelig koncession⁴⁾ på, at hans hustru og børn, så længe der blandt dem findes en dygtig person, skal beholde ansættelse ved retsvæsenet, og da efter hans død hans søn Julius Beseler også virkelig blev ansat som skarpretter ved kaldsbrev af 29. september 1664⁵⁾ meddeltes der ham den 6. septmber 1664 af Frederik den Tredie samme koncession, der påny blev stadfæstet af Christian den Femte den 15. april 1675⁶⁾. Det skyldes derfor sikkert en trykfejl for 1687, da Christopher Soltwedel blev skarpretter, når dr. Achelis oplyser⁷⁾, at Julius Beseler blev afsat i 1667.

I Tønder blev der den 20. februar 1630 ansat en skarpretter Joachim Beseler fra Ålborg; han er måske en slægtning af skarpretterne i Haderslev af dette navn, og måske er den ligeledes i Tønder i 1632 omtalte mester Julius også en Beseler⁸⁾.

Kilder og henvisninger: Haderslev rådstuearkiv, Haderlebiensia tom. 0 og II = cod. 30 og 32.

¹⁾ Th. O. Achelis: Haderslev i gamle dage II, side 444 — ²⁾ cod. 32 p. 312f. — ³⁾ cod. 32 p. 316ff. — ⁴⁾ cod. 30 p. 453. — ⁵⁾ cod. 32 p. 324, jfr. cod. 30 p. 481. — ⁶⁾ cod. 30 p. 454. — ⁷⁾ Th. O. Achelis: a. st. side 444. — ⁸⁾ Ludwig Andresen: Bürger- und Einwohnerbuch der Stadt Tondern bis 1869, side 128.

Et sagn om Kværn kirke i Angel

Meddelt af lærer Svend Petersen

(se Sdj. M. maj 51)

Kværn Kirkes Spir er skævt, og dermed hænger det ifølge et meget sandsynligt Sagn saaledes sammen:

Kirken i Kværn blev bygget paa en Tid, da der huserede slemme Trolde her i Landet. Det er en Selvfølge, at Taarnet og Spiret var bygget lige, for der er ingen Bygmester, der giver sig af med at bygge skæve Taarne. Man ved kun om Taarnet i Pisa, at det er skævt, men det er nok ogsaa det eneste skæve Taarn paa Jorden.

Men nu boede der just paa den Tid en mægtig Trold paa Als, saa vidt jeg har kunnet forstaa, var det paa den fra Als mod Syd udgaaende Halvø Kajnæs, at Trolden havde sin Hule, thi paa Steder, hvor der ikke var Bjerge, ja ikke engang en Kæmpehøj, der maatte den Slags Beboere tage til takke med en Hule i det flade Land, eller undertiden i et Arnested. Denne Trold boede nu, som sagt, paa Kajnæs, og han var nok endda en Overtrold, thi han var tidt paa rejse omkring i Landet for at inspicere de ordinære Trolde. Nu var det engang, han havde været fraværende i længere Tid paa en saadan Rejse, at han kom hjem ved nattetid, saa han ikke kunde se, hvilke Forandringer, der var foregaaet i Omegnen. Men saasart han den næste Morgen stak Hovedet ud af Hulen, saa han straks, at man paa Fastlandet ligeoverfor havde bygget et Gudshus. Man var netop bleven færdig dermed, og dets slanke Spir pegede mod Himlen.

„Hvad for noget“, udbrod Trolden overasket, „understaar man sig at stille saadant noget Kram op lige for min Næse, og det endda uden at spørge mig om Forlov! Det vil jeg minsandten ikke taale!“

Han kaldte paa sin Fru Troldemor, og da hun kom, sagde han: „Aa laan mig dit Strømpebaand, thi du har vist næppe set Mage til Dumdristighed!“

Hun løste Strømpebaandet af og rakte ham det. Og nu tog han, hvad han kaldte en Haandsten, men hvori der efter vore Fordhold var flere Vognlæs, og den lagde han i Madammens Strømpebaand. Og nu slyngede han med Troldekraft Stenen efter den nyopførte Kværn Kirke for at slaa den ned. Han havde dog ikke skønnet Afstanden rigtig, thi Stenen faldt paa Hatlund Mark omtrent en halv Fjerdingvej fra Kirken, og der ligger den endnu, men Lufttrykket havde dog været saa stærkt, at Spiret havde faaet den bekendte Skavank.

Det kan nu ikke nytte noget, at Du, kære Læser, giver Dig til at kritisere eller at gøre Vrøvl derover, for Stenen ligger, som sagt, paa Hatlund Mark endnu, jeg har selv set den.

»Du büss Kropperbusch noch ni vörbi«

Af H. C. Jøns, Hollingsted

På hovedvejen Hamburg—Flensborg vil man kort efter 120km-stenen mellem Rendsborg og Slesvig lægge mærke til en tiltalende, hvidkalket landevejskro. Fra kroens gennemkørsel lyser følgende manende indskrift den rejsende i møde: Du büss Kropperbusch noch ni vörbi. (Du er endnu ikke forbi Krop krat). Indskriften synes tilsyneladende ikke at have nogen reel betydning, for den har næppe nået at fæstne sig i den rejsendes bevidsthed, førend han allerede har bygningen bag sig.

Men der var en tid, hvor det var anderledes. Kun få af de rejsende, som i dag suser forbi, ved, at der tæt bag ved kroen findes nogle af de bedst bevarede rester af den gamle oksevej, nordens „via regia“, som fra Viborg strakte sig gennem begge hertugdømmer helt ned til Itzehoe og Hamburg, og som endnu til ind i forrige århundrede var en af Europas vigtigste færdselsårer. I tidens løb er mange kronede hoveder med deres hære draget hen over vejens hvide sand, Ludvig den Fromme og vikingekongen Gøtrik var ikke de første, og Wallenstein og kosakhøvdingene var ikke de sidste af denne række.. Men at de fredelige sysler har været de overvejende, derom vidner alene navnet, Handel og samkvem mellem nord og syd var slet ikke tænkelig uden denne vej, og de vældige kvægtransporter, der regelmæssigt færdedes på vejen i sydlig retning, har mere end historiebøgernes største navne bidraget til dens berømmelse.

I fortiden strakte sig fra Heidebünge til Krop et vildnis, dannet af ege og egekrat, det berømte eller berygtede Krop krat, og fragtmændene, som førte deres kostbare ladninger over den på dette sted særlig sandede vej, vidste ganske nøje, at de trods Slesvigs nærhed ikke var kommet over det kildne punkt, før de havde passeret Krop krat. Ikke mindre end fem kroer lå dengang på den korte strækning mellem Sorge og Mildbjerg, og før den nye chaussee blev anlagt i 1845, gjorde de alle gode forretninger, for som nødstationer og som centraler for udlejning af heste til havarerede køretøjer var de simpelthen uundværlige.

Advarslen, Du büß Kropperbusch noch ni vörbi, har ikke kun haft relation til omsorgen for udmattede dyr og ødelagte vognhjul. Der berettes om alskens lyssky pak, som drev deres uvæsen i det tætte krat, og som gjorde ladningen lettere for mangan en vejfarende, selv om et „konvoj“-system allerede for århundreder siden var i brug netop på oksevejen. I dag er det naturligvis vanskeligt at afgøre, om det er legenden eller virkeligheden, der har den største andel i Krop krats tvivlsomme ry. I det mindste kan ikke mange af disse „krat-mænd“ være blevet taget til fange, for retsprotokollerne ved kun at berette om ganske få overfald. Et af disse gik ud over den kongelige postvogn på ruten København—Hamburg. I 1605 blev den overfaldet og fuldstændig udplyndret ved Krop krat.

I dag er kroen kun holdeplads for den tyske postomnibus, som kører fra Neumünster til Flensborg. Den egentlige post beføres nu med jernbanen noget længere mod øst, og de rejsende i vor tid ser intet til og hører intet om sagnene fra Krop krat. Og dog har det været meningen, at der skulle have været anlagt en stor banegård netop her. Da London-selskabet *Pero, Baskeys og Betts* i 1852 havde fået til opgave at forlænge banelinien Neumünster—Rendsborg mod nord, planlagde man først, at den nye linie skulle føres over den faste gestjerd ved Krop. Da byen på den tid var ret livlig og virksom, ville det have været naturligt, om man havde bragt den i forbindelse med hovedbanen, hvilket ville have været af stor betydning for den senere udvikling. Men jernbanekommissionen nåede sluttelig til den afgørelse, at Krop krat faktisk ikke var til at komme „vörbi“. Den nye bane blev lagt gennem det langt ugunstigere moseterræn ved Owschlag, Nørby og Lottorf, hvor mosejorden først måtte graves bort, hvorpå der påfyldtes sand, en afgjort omstændelig fremgangsmåde.

Overleveringen fortæller, at hønsene i Krop og omegn lo af glæde, da beslutningen var taget. De sorte djævellokomotiver kunne nu ikke true deres fred. Men de mere end 4000 mennesker fra Krop, der til fods eller på vaklende køretøjer må tilbagelægge de syv kilometer til Owschlag, når de vil med det tidlige tog sydpaa, de ler slet ikke. Ikke at de i og for sig retter bebrejdelser mod dem, der traf den i dag så uforståelige afgørelse, uden at vide hvad de gjorde. Men de bliver en smule eftertænksomme, når de på vejen til stationen kommer forbi den gamle landevejskro og læser den dunkle, dybsindige indskrift: Du büs Kropperbusch noch nich vörbi.

LOLLANDS TIDENDE

Lollands største Dagblad
Hovedkontor i Nakskov
Filialkontor i Maribo og Rødby

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad
Nykøbing F.

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

A. Jepsen HERNING
Trikotagefabrik
Vestergade 43 — — Telf. 221
Specialitet: Strikvarer

Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“

Aksel Michelsen
Kul- og Trøelasthandel
Tønder Telefon 2530-2531

ANDELSBANKEN

A. m. b. A.

H A D E R S L E V

Svend Kirchheiner
aut. Installatør

Storegade 17 . Tønder . Tlf. 45

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Sønderborg
Andelsmejeri

N. C. Kloster
Haderslev
Telf. 2210 - 2211

Banken for Skanderborg og Omegn

(SKANDERBORG BANK) A-S

Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

TØNDERHUS
Danskhedens nye Borg
Knud Hauwig . Tlf. 622 . Tønder

Sæby og Omegns Sparekasse

SÆBY

Aktieselskabet
Handels- og Landbrugsbanken
Silkeborg
Telefon 1024 (4 linier)

A. Nielsen & Co. A/S.
Nykøbing Falster

Annonceekspedition:

JERNBANEGADE 8 . TØNDER . TELEFON 2550